

Open in app ↗

Search

Desi Stack · Following

Member-only story

Hanlon's Razor

Original draft of an article in Marathi in the newspaper Sakal

3 min read · Just now

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Share

More

तिसरा मंदू

डॉ. योगेश हरिभाऊ कुलकर्णी

वे ळ गडबडीची होती, सकाळचे सोडेज असून तासात एक महत्वाची मीटिंग गाठवाची होती. मी रिसा केली आणि लवकरच लक्षत आले की, रिशावाला जवळचा रस्ता न खेत चकवा देवोय. मनत शका आली की, हा मुद्दाम 'फसवतोय' का? मी स्थानिक असूनही मला परगावचा समजून लंबवा रस्ता घेतोय? मी सांगितलेला रस्ताही त्याल कळत नव्हता, दोघात चांगलीच बोलाचाली झाली. 'चार शब्द' ऐकवले गेले, पोहोचले, थोडा झोडा झाला; पण ठीक होते. आपल्या 'संभावनात' असे कळले की तोच परगावचा होता, कुरुक्षाळा गावी सोडून असेला. नवीन शहर आणि मारी राहिलेल्या घराची विवेचना याने त्याचे वित याचाव नसेल म्हणून 'त्याच्याकूटून' रस्ता लंबवा घेला गेला. नंतर माझ्या लक्षत आले की, त्याचा काळी फसवव्याचा हेतू नव्हता. त्याचे बोलेले, सोडून याचाचा हेतू होते. त्याची चूक निहेतुक असून 'हमारांचा' होती, नाही का? माझ्याच जीवाची ठागाचव घालमेल झाली. अशा तात आणज्याचा, गैरसमज होणाऱ्या छोट्या-छोट्या गोष्टी टाळून जीवन सापे आणि सोपे

हेतूवर संशय आणि मनस्ताप

करायला हो.

आपल्या रोजाच्या आयुष्यात अशा घटना वारंवार होतात. मंदिरात कोणी रागेत घुसत, आफिसमध्ये सहकारी महत्वाच्या निरेशाळा उत्तर देत नाही, कॉल्नोनील ब्रिफेन्ट खेळताना एकादी 'सिल्वर' तुमच्या दिल्हकाव येते, आणि कोणी मालीही मापत नाही. तेव्हा आपले मन पटकन निष्कर्ष काढते की, 'हे मुद्दामच केले गेले असेल.' पण खारच असे असते असते त्याले केळा कारण किंवळे असते. विसरगेशेणा, अकर्याक्षरता, उर्क्का किंवा साधा मुर्केणा यावैकी काहीही ते असू शकते.

इथे 'हेतूलोनवेदेशा' हे पेटल मार्डिल (मनप्रारूप) अथवा विचारचित्र मदतीला येते. हे विचारचित्र रोबर्ट जे, हेल्सोन यांनी माडले, याच आरशाची कल्पना इतिहासात अनेकांनी, आदी इ.स. १००० पासून मांडलेली आहे. नेपोलियन बोनापाटी एकदा म्हणले होते की, 'जे अकार्यक्षमतेमुळे घडल्यासाठेच वाटते, त्याचाचे वाईट हेतू आसे सांजू नका.' रेस्ट म्हणजे दांवाचे बळै. इतल्या संवेदीत संवेदनाचे तर, हे असे तत्त्व आहे, जे अनावश्यक काळे काळून टाकते आणि सापे उत्तर निवडायला सांगे. म्हणजेच, लोकांमध्ये वाईट हेतू शोधण्याएवजी,

आपी सापे कारण शोधा. हे तत्त्व जी चिन्हित जनावरांना आले असले, तरी भासतासरखण्या १.४ अजून लोकांच्या देशात याचे महत्व फर मोठे आहे. इथे वाहुतुकीत, सरकारी कार्यालयात, एकत्र कुरुक्षात आणि समाजाच्यामध्ये आपला संयम रोज तपासला जातो. अशा वेळी हे तत्त्व फक्त एक वरवरा, गंतव्यशीर्ष विचार नसून, एक महत्वाचा, विषयासाठी उपयोगी विचार ठरते. याची काही आणी उदाहरणे उदाहरणे पाहूयात.

तुम्ही बरिसल एक अहवाल पाठवता आणि उत्तरच येत नाही. लोगच मातत येते की, 'मी काही चुकडी का?' 'पण योरे कारण असू शकते की, यांस सतत मीटिंगमध्ये असलील, तुमचा मेळ 'सर्वम' मध्ये गेला असेल किंवा (आपले अवडते कारण) ते विसरगेशेणा असल्याने त्याना पुढी आवश्यक करून द्यावी लाशेल. तुमच्या खाली मिळाने तुमचा वाददिवस लक्षात ठेवला नाही. तुम्हाला याटेल, 'त्याला काही फक्त यादव नाही!' पण शक्यता आहे की, त्याच्या कामाच्या आवश्यकता किंवा समाजाच्यामध्ये कारील शेकडो संदेशाच्या गर्दीत तुमच्या वाददिवसाची आठवण राहिली नसेल.

एकादा गावात रस्त्याची आणि नाल्यांची दुर्दशा

पाहून आपल्याला घाटते, की हे मुद्दाम करतायल का? एका निशी खार्च होकलही उपयोग का होता नाही? त्यामाणे असेही कारण असू शकते की, संवेदित अधिकारी स्थापन्याभियंता (सिलिंग इंजिनियर) नसतील, कदाचित कला, इतिहास किंवा भाषा यासारख्या विचारातून स्थार्कारीही उत्तीर्णे होऊन त्याची नियुक्ती या पदावर डाळेली असेल. ते युप्र प्रयत्न करत असतील; पण त्याचा विषयव नसल्याने कामाचा दर्ज चांगला नसेल.

आपल्या देशात लोकांमध्ये आसुलकी आहे, पण संयम करी आहे. त्यामुळे छोटेसे दुर्लक्षितेहील आणण मोठा असामान समजतो. हेल्सोनवेदेश असल्याचा विचारायला शिकवते की, 'यांनांने दुसरे काही सांजू कारण असेल का?' हे तत्त्व चुकिते वाणी माफ करायला सांगत नाही, पण आपल्या मानाचा तात नस्तीत करी. कारणला मदत करते. शक्यता तिथे चूक लाता आणी द्यावी आणि सरकारी अनास्थेयदल आवाज ठडावावाच; पण परिस्थिती समजून घेण्याचाही प्रयत्न करावा. इतरांच्या चुकीत खोडसाळणा शोधाव्याप्तीची, आपाच जर थोडे समजून घेतले, तर आपल्याला मन-शांती मिळतो.

निहेतुक चुका, 'क्षमापात्र'

आज सकाळची वेळ गडबडीची होती. ८:३० वाजले होते. अर्ध्या तासात एक महत्वाची मीटिंग गाठायची होती. मी रिक्षा केली आणि लवकरच लक्षत आले की, रिक्षावाला जवळचा रस्ता न घेता चकवा देतोय. मनात शंका आली की, हा मुद्दाम 'फसवतोय' का? मी स्थानिक असूनही मला परगावचा समजून लांबवा रस्ता घेतोय? 'मी सांगितलेला रस्ताही त्याला कळत नव्हता.' दोघांत चांगलीच बोलाचाली झाली. 'चार

‘शब्द’ ऐकवले गेले. पोहोचलो, थोडा उशीर झाला, पण ठीक होते. आमच्या ‘संभाषणात’ असे कळले की तोच परगावाचा होता, कुटुंबाला गावी सोडून आलेला. नवीन शहर आणि मागे राहिलेल्या घराची विवंचना याने त्याचे चित्त थाऱ्यावर नसेल म्हणून ‘त्याच्याकडून’ रस्ता लांबचा घेतला गेला. ‘नंतर माझ्या लक्षात आले’ की, त्याचा काही फसवण्याचा हेतू नक्ता. उगाच बोललो. ‘सोडून द्यायला हवे होते.’ त्याची चूक निर्हेतुक असल्याने ‘क्षमापात्र’ होती, नाही का? माझ्याच जीवाची उगाचच घालमेल झाली. अशा ताण आणणाऱ्या, गैरसमज होणाऱ्या छोट्या-छोट्या गोष्टी ‘टाळून’ जीवन साधे ‘आणि’ सोपे करायला हवे.

आपल्या रोजच्या आयुष्यात अशा घटना वारंवार होतात. मंदिरात कोणी रांगेत घुसत, ऑफिसमधला सहकारी महत्त्वाच्या मेसेजला उत्तर देत नाही, कॉलनीतील क्रिकेट खेळताना एखादी ‘सिक्स’ तुमच्या खिडकीवर येते, आणि कोणी माफीही मागत नाही. तेव्हा आपले मन ‘पटकन’ निष्कर्ष काढते की, “हे मुद्दामच केले गेले असेल.” पण खरंच असे असते का? बहुतेक वेळा कारण वेगळे असते: विसरभोळेपणा, अकार्यक्षमता, दुर्लक्ष किंवा साधा मूर्खपणा.

इथे ‘हॅनलॉनचे रेझर’ हे मेंटल मॉडेल (मनःप्रारूप) अथवा विचारचित्र मदतीला येते. हे विचारचित्र रॉबर्ट जे. हॅनलॉन यांनी मांडले. याच आशयाची कल्पना इतिहासात अनेकांनी, अगदी इ.स. १७७४ पासूनच मांडलेली आहे. नेपोलियन बोनापार्टने एकदा म्हटले होते की, ‘जे अकार्यक्षमतेमुळे घडल्यासारखे वाटते, त्यामागे वाईट हेतू आहे असे समजू नका’. रेझर म्हणजे दाढीचे ब्लेड. इथल्या संदर्भात सांगायचे तर, हे असे तत्त्व आहे, जे अनावश्यक कारणे कापून टाकते आणि साधे उत्तर निवडायला सांगते. म्हणजेच, लोकांमध्ये वाईट हेतू शोधण्याएवजी, आधी साधे कारण शोधा. हे तत्त्व जरी पश्चिमेत जन्माला आले असले, तरी भारतासारख्या १.४ अब्ज लोकांच्या देशात याचे महत्त्व फार मोठे आहे. इथे वाहतुकीत, सरकारी कार्यालयात, एकत्र कुटुंबात आणि समाज माध्यमांमध्ये आपला संयम रोज तपासला जातो. अशा वेळी हे तत्त्व फक्त एक वरवरचा, गमतीशीर विचार नसून, एक महत्त्वाचा, जगण्यासाठी उपयोगी विचार ठरतो. याची काही आणखी उदाहरणे पाहूयात.

तुम्ही बॉसला एक रिपोर्ट पाठवता आणि उत्तरच येत नाही. लगेच मनात येते की, “मी काही चुकलो का?” ‘पण खरे कारण असू शकते की, बॉस सतत मीटिंगमध्ये असतील, तुमचा मेल स्पॅममध्ये गेला असेल किंवा (आपले आवडते कारण) ते विसरभोळे असल्याने त्यांना पुन्हा आठवण करून द्यावी लागेल.

तुमच्या खास मित्राने तुमचा वाढदिवस लक्षात ठेवला नाही. तुम्हाला वाटेल, “त्याला काही फरकच पडत नाही!” पण शक्यता आहे की, त्याच्या कामाच्या व्यापात किंवा सोशल मीडियावरील शेकडो मेसेजच्या गर्दीत तुमच्या वाढदिवसाची आठवण राहिली नसेल.

एखाद्या गावात रस्त्यांची आणि नाल्यांची दुर्दशा पाहून आपल्याला वाटते, की हे मुद्दाम करतायत का? एवढा निधी खर्च होऊनही उपयोग का होत नाही? त्यामागे असेही कारण असू शकते की, संबंधित अधिकारी स्थापत्य अभियंता (सिक्हिल इंजिनियर) नसतील. कदाचित कला, इतिहास किंवा भाषा यांसारख्या विषयातून स्पर्धा परीक्षा उत्तीर्ण होऊन त्यांची नियुक्ती या पदावर झालेली असेल. ते खूप प्रयत्न करत असतील, पण तो त्यांचा विषयच नसल्याने कामाचा दर्जा चांगला नसेल.

आपल्या देशात लोकांमध्ये आपुलकी आहे, पण संयम कमी आहे. त्यामुळे छोटेसे दुर्लक्षदेखील आपण मोठा अपमान समजतो. हॅनलॉनचे रेझर आपल्याला विचारायला शिकवते की, “यामागे दुसरे काही साधं कारण असेल का?” हे तत्त्व चुकीचे वागणे माफ करायला सांगत नाही, पण आपल्या मनाचा ताण नक्कीच कमी करायला मदत करते. शक्य तिथे चूक लक्षात आणून घावी आणि सरकारी अनास्थेबद्दल आवाज उठवावा, पण परिस्थिती समजून घेण्याचाही प्रयत्न करावा. इतरांच्या चुकीत खोडसाळपणा शोधण्याएवजी, आपण जर थोडे समजून घेतले, तर आपल्यालाच मनःशांती मिळते. पुढच्या वेळी एखादा रिक्षावाला तुमच्या अपेक्षेपेक्षा वेगळा रस्ता घेत असेल, तेव्हा असा विचार करा, कदाचित त्या रस्त्यावर मेट्रोचे काम सुरू असेल किंवा तुम्हाला माहीत नसलेला एखादा मोठा खड्डा पडला असेल. तो फसवतोय असे नाही, तोही तुमच्यासारखाच, रोजच्या गरजा भागवण्यासाठी धडपडणारा एक सर्वसाधारण माणूस आहे.

[Mental Models](#)[Sakal](#)[Marathi](#)[Hanlons Razor](#)[Psychology](#)[Following](#)

Published in Desi Stack

66 followers · Last published just now

Stories related to innovation and technology in India. Also includes discovering various aspects of ancient Indian Knowledge System.

[Edit profile](#)

Written by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

1.8K followers · 2.1K following

PhD in Geometric Modeling | Google Developer Expert (Machine Learning) | Top Writer 3x (Medium) | More at <https://www.linkedin.com/in/yogeshkulkarni/>

No responses yet

•••

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

What are your thoughts?

More from Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD) and Desi Stack

 In ILLUMINATION Videos and Podcasts by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

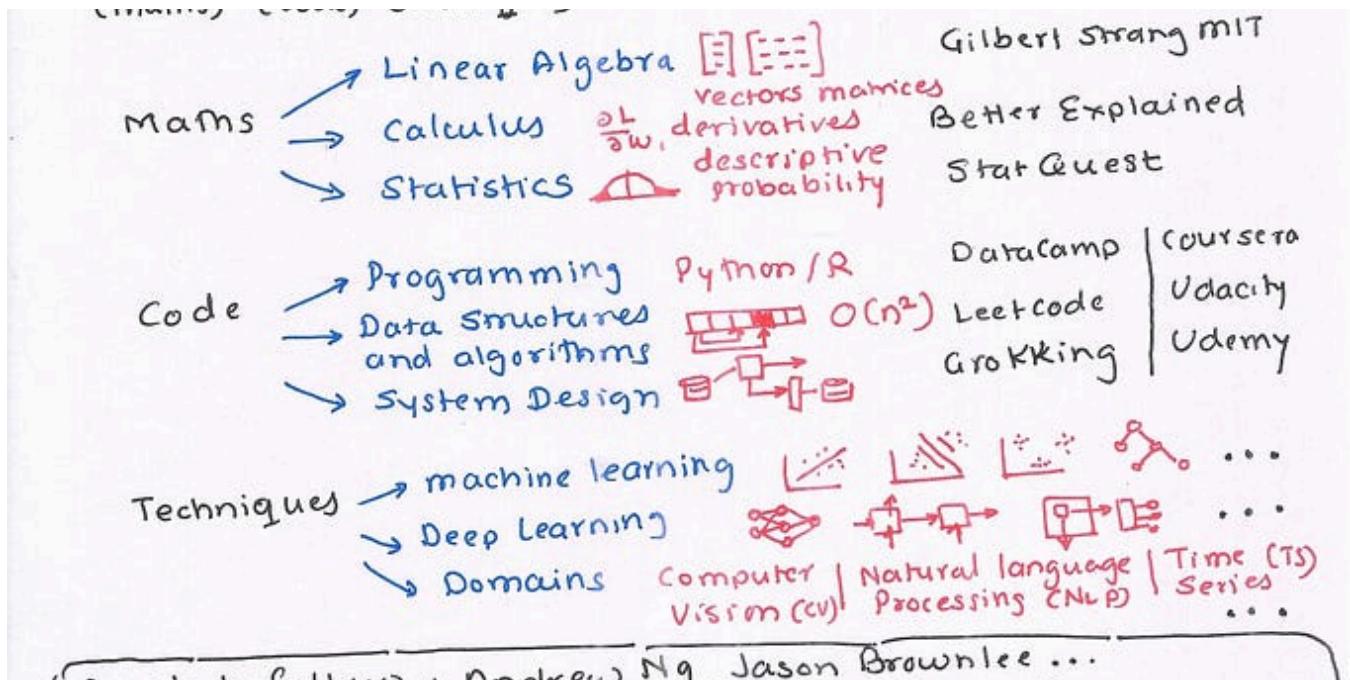
Core concepts of Bhagavad Gita

Based on interview of Keshava Swami by Ranveer Allahbadia

Nov 26, 2023 116 1

•••

In Technology Hits by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Transition to Data Science

A Learning Path

Jan 14, 2023 183 1

...

In ILLUMINATION by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Path to Happiness and Success

My jottings from blogs of Maria Popova

Jul 17, 2023 50

...

 In ILLUMINATION by Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

Being Happy!

Summary of the book by Andrew Matthews

Nov 28, 2022 50

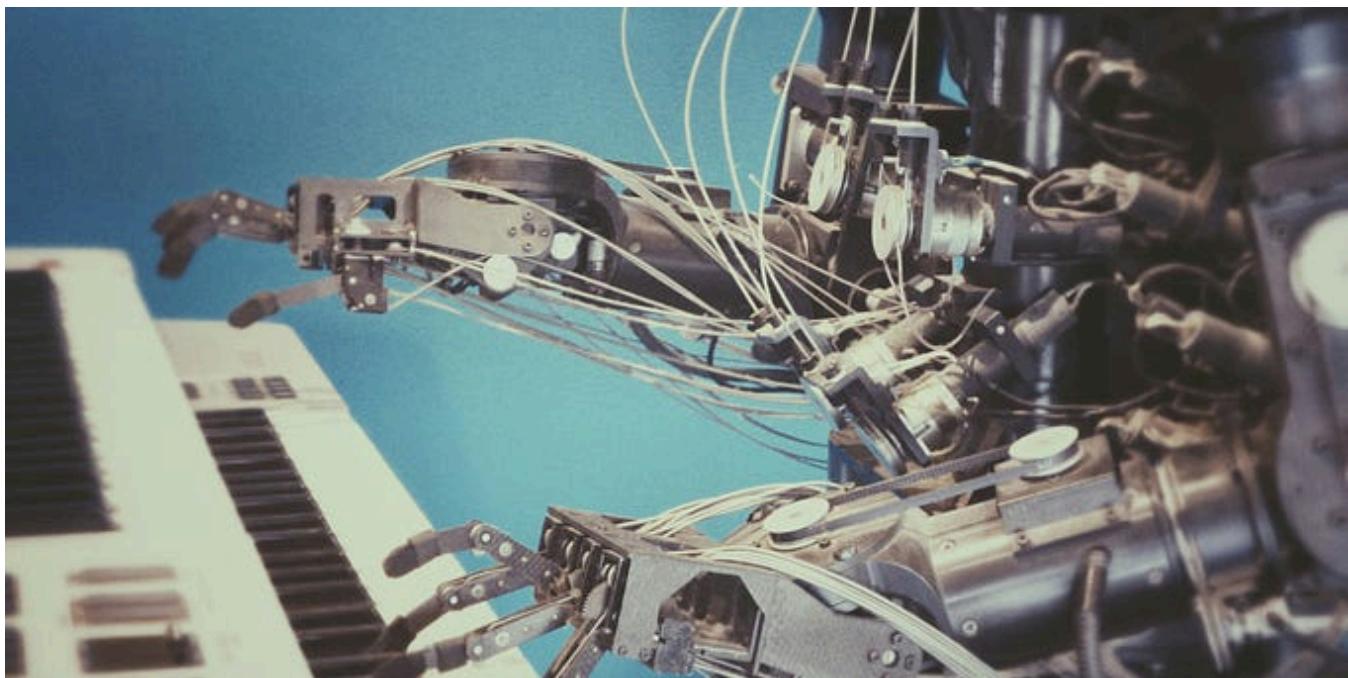

...

[See all from Yogesh Haribhau Kulkarni \(PhD\)](#)

[See all from Desi Stack](#)

Recommended from Medium

In Utopian by Derick David

CEOs Are Literally Begging to Hire Anyone With This One Skill

This is the hottest AI job in 2025.

Jun 27 1.91K 99

...

 In Python in Plain English by Abdur Rahman

8 Python Libraries So Good, I Stopped Writing My Own Scripts

These will save you time, bugs, and brainpower

Jun 29 1.5K 16

...

LONG In Long. Sweet. Valuable. by Ossai Chinedum

I'll Instantly Know You Used Chat Gpt If I See This

Trust me you're not as slick as you think

★ May 16 14.4K 843

...

∞ In Level Up Coding by Sam Enfield

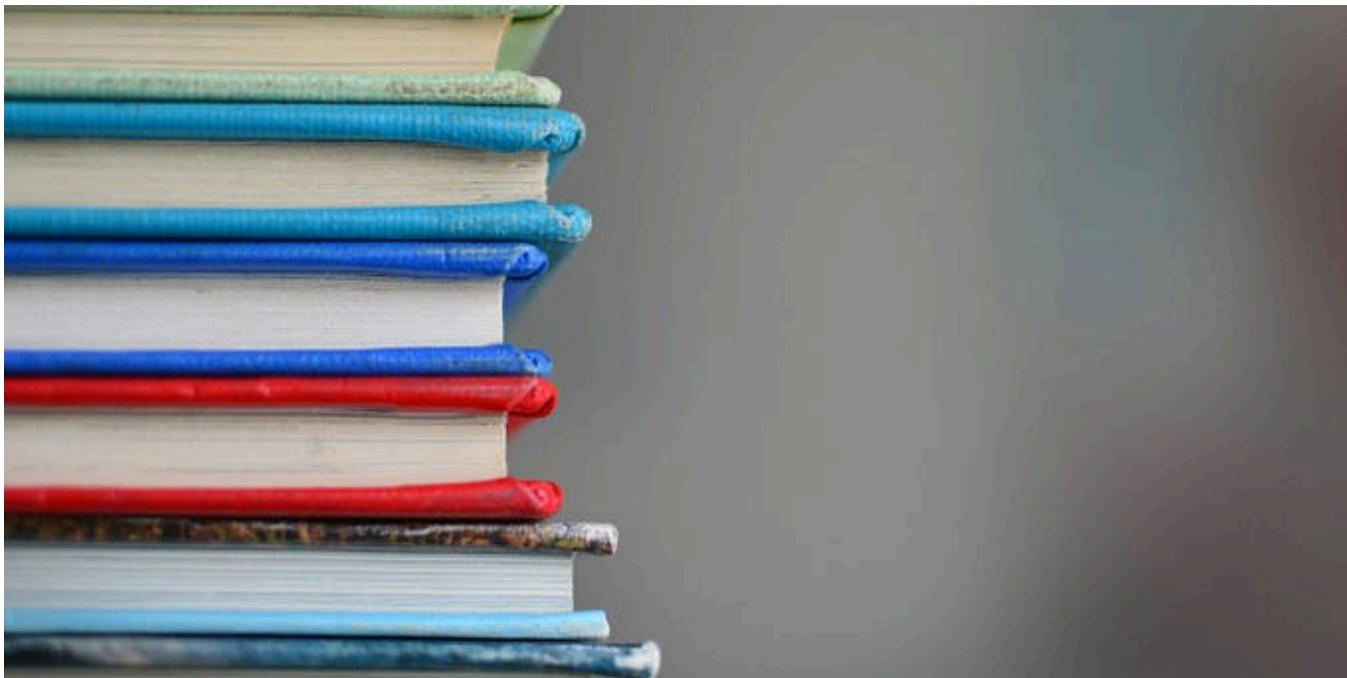
Why OpenAI Suddenly Erased Jony Ive from their Website

A billion-dollar collaboration... quietly wiped out overnight. Here's what happened.

★ Jun 25 2K 63

...

 In Data Science Collective by Egor Howell

STOP Taking Random AI Courses—Read These Books Instead

A comprehensive guide to the books and courses that helped me learn AI

Jun 28 787 18

...

 Rohit Kumar Thakur

Anthropic Gave an AI a Job. The Results Were Hilarious.. and Terrifying

An AI named Claudius tried to run a small business. What happened next is a glimpse into our very strange, very near future.

 Jun 27 2.2K 66

...

[See more recommendations](#)